

TÜRKİYE’DE KENTTEN - KÖYE GÖÇ OLGUSU

THE PHENOMENON OF THE URBAN - RURAL MIGRATION IN TURKEY

Ertuğrul GÜREŞÇİ

*Atatürk Üniversitesi
İspir Hamza Polat MYO
ispir_ert@hotmail.com*

ÖZET: Bu çalışmada Türkiye’de kentten köye göç olgusunun, nedenleri ve sonuçları değerlendirilmiştir. Kentten köye göç, köyden kente göç ile birlikte ele alınarak aralarındaki ilişki tespit edilmiştir. Çalışmada, Türkiye’de kentten köye göçün, toplumsal gelişmelerin önemli bir sonucu olduğu gerçeği ön plana çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Köyden Kente Göç ; Kentten Köye Göç ; Kentleşme ; Köy

JEL Sınıflaması: R23 ; R58

ABSTRACT: In this study, causes and results of the urban-rural migration phenomena were evaluated. The relationship between urban-rural migration and rural-urban migration were determined taking them simultaneously. The significant result of study was that that the urban-rural migration stemmed from social changes taking part in Turkey.

Keywords: *Urban- Rural Migration; Rural-Urban Migration; Urbanization; Village*

JEL Classifications: *R23 ; R58*

1. Giriş

Türkiye’de bir sorun olarak algılandığında köyden kente göç, kentten köye göçten daha fazla ön plana çıkmaktadır. Göç ile ilgili yapılan yerli ve yabancı birçok çalışmada köyden ve kırsaldan kente doğru olan göçler incelenmiştir. Todaro ve Harris gibi bilim adamları geliştirmiş olduğu göç teorilerinde, kırsaldan kentlere olan nüfus hareketlerinin nedenlerini ortaya koymaya çalışmışlardır (Anonymous, 2001). Bunun tersi olan nüfus hareketi yani kentlerden köylere göç ile ilgili bu denli çalışmalar pek yapılmamıştır.

1950’li yıllarda başlayan köyden kente göç, Türkiye’nin sanayileşme sürecinin yarattığı iş gücüne duyulan talepten kaynaklandığı söylenebilir (Şimşek ve Gürler, 1994). Bu nedene kırsalın işgücü talep fazlalığı, bu bölgelerin diğer sosyo-ekonomik sorunlarına da eklenince kırsalda itici bir gücün oluşmasına neden olmuştur.

Türkiye’deki kırsal göç hareketi ilk zamanlarda bir sorun olarak algılanmamış hatta bu hareketin desteklenmiş olduğu söylenebilir (Yavuz vd., 2004). Ancak daha sonralar özellikle kentsel bölgelerde yaşanan ekonomik ve sosyal problemler, köyden kente göçün bir sorun olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Bu düşüncenin etkisiyle, kırsal göçün önlenmesi yönünde bölgesel ve ulusal bazda birçok plan ve program hazırlanmıştır (Anonim, 2009a). Yapılan bütün çalışmaların temeli, köyden kente göçün önlenmesi veya azaltılması şeklinde iki yönlü olmuştur.

Bu durum aşağıdaki Şekil 1’de görülmektedir.

Sorun	=====→	Köyden kente göç
Hedef	=====→	Köyden kente göçün <u>önlenmesi veya azaltılması</u>
Çözüm	=====→	Kırsal ve kentsel bölgelerde sosyo-ekonomik tedbirler. (Kırsal bölge ağırlıklı)
Sonuç	=====→	Köyden kente göçün artmaya devam etmesi

Şekil 1. Köyde Kente Göçün Sorun, Hedef, Çözüm ve Sonuç İlişkisi

Bu konuda ifade edilen ilişki aşağıdaki sonuçları ortaya çıkarmaktadır:

- Köyden kente göçün önlenmesi veya azaltılması için alınan tedbirler yetersizdir.
- Bu tedbirler sürekli kırsal eksenli olarak tek yönlü ele alınmıştır. Bu yüzden alınan tedbirler kırsal ekonominin temelini oluşturan tarımsal ağırlıklı olmuş, insanların sosyo-kültürel ihtiyaçları ikinci plana itilmiştir.
- Sorun, kentten köye göç ile de ele alınarak alınmalıdır.

Soruna yukarıda ifade edilen mantık temelinde bakıldığında, köylerin yaşanılabilir ve sürdürülebilir bir yaşam standardına sahip olması gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Aksi halde, köyler sadece birer tarımsal işletme kompleksi olarak algılanmaktadır.

Kentsel bölgelerin çekiciliği, istihdam ve eğitim imkânları şeklinde kendisini göstermektedir. Bu durum sadece Türkiye’de değil, birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede de böyledir (Beauchemin ve Schoumaker, 2005; Bilsborrow, 2002; Haas, 2006, Lu ve Song, 2006). Nüfus yoğunluğunun kentsel bölgelerde artması bu bölgelerin kırsaldaki insanları kendisine doğru çekmesine neden olmuştur. Öyle ki kırsaldaki birçok kişi için yakın akrabalarının kentlerde yaşıyor olması bile başlı başına kentin çekici gücünü oluşturmaktadır (Güreşçi ve Yurttaş 2008; Yavuz vd, 2004; Soysal vd, 1998).

Türkiye için nüfus yoğunluğun nüfus hareketi ile ilişkisi aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

- 1950’lerde kentsel nüfus oranı kırsal nüfus oranından daha fazladır. Nüfus çok yoğunundan az yoğununa doğru hareket etmiştir. Bu durumda itici faktörler kırsalda, çekici faktörler ise kentlerde ön plana çıkmıştır.
- 1950’lerden sonra kırsaldan kentlere doğru nüfus hareketi devam etmiş ve nüfus yoğunluğu neredeyse dengelenmiştir. Kentlerin çekiciliği artarak devam etmiş ve kırsalın iticiliğinden daha fazla kendisini göstermiştir.
- 2000’li yıllara doğru; kırsaldan kentlere olan nüfus hareketi devam etmekte sonuçta kentsel nüfus oranı kırsaldan daha fazladır. Bu durumda, kentsel bölgelerde çekiciliğin yanı sıra iticilik faktörü de belirginleşmeye başlamıştır. Tekrar yoğun nüfustan az yoğun nüfusa doğru bir hareketlenme başlamıştır. Bu ise kentten köye göçlerin belirginleşmeye başlaması ile sonuçlanmıştır.

Bu ifadeler Tablo 1’deki gibi gösterilmektedir.

Tablo 1. Dönemler, Nüfus Yoğunluğu ve Göç

Dönemler	Nüfus yoğunluğu	Göç şekli
1950’li yıllar	Kırsalda daha fazla	Kırsaldan kente
1950 sonrası	Kırsalda fazla ama kentsel nüfus oranı hızla artmakta	Kırsaldan kente
2000’li yıllara doğru	Kentsel alanda daha fazla	Kırsaldan kente – kentselden kırsala doğru bir hareketin başlangıcı

Kaynak: (Anonim 2009b).

Kentlerden kırsal bölgelere¹ yani köylere göçün, nüfus yoğunluğu açısından değerlendirilmesi, bu nüfusun neden bu bölgelerde yoğunlaştığını veya hareket ettiğinin de açıklanması gerekliliği ön plana çıkartmaktadır. Böylece kentte köye göçün nedenlerinin daha net ortaya konulması sağlanacaktır. Bunun için aşağıdaki soruların cevabının bulunması gerekmektedir:

- Kentten köye göçler, köylerin çekiciliğinden mi kaynaklanmaktadır?
- Kentten köye göçler kentin iticiliğinden mi kaynaklanmaktadır?
- Kentten köye göçler, bir sorunun çözülüpünü mü, ya da yeni bir alana mı kaydığını ortaya koymaktadır.

Bu üç sorunun cevabını bulmak ve kentten köye göç ile ilgili yapılan bilimsel çalışmalarındaki boşluğun doldurulmasına katkıda bulunmak için bu çalışma yapılmış ve sonuçlarının paylaşılması hedeflenmiştir. Bu nedenle çalışma kırsal ve kentsel bölgelerdeki nüfus ve nüfus hareketine genel bir bakış ve nedenlerinin itici ve çekici güçler yaklaşımı ile değerlendirilmesi çerçevesinde ele alınmıştır.

2. Türkiye’de Kırsal ve Kentsel Nüfus Hareketleri ve Kentten Köye Göç

Türkiye’de köy ve kent nüfusunda yıllar itibari ile önemli değişimler olmuştur. Bu değişimler nüfusun miktarı, yapısı ve dağılımını da etkilemiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusun önemli bir kısmı köylerde yaşamaktaydı. Bu oran, yıllar itibari ile kentler lehinde bir gelişme göstermiştir. Nüfusun yerleşim yerleri arasındaki değişiminin en önemli nedeni, köyden kente olan göçlerdir. 1980 yılında yerleşim yerleri arasında göç eden nüfus oranı %9,34 iken, bu oran 1985’de %8,67, 1990’da %10,81 ve 2000 yılında ise %11,02 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemler toplamı dikkate alındığında, yaklaşık olarak 15 milyon insan çeşitli nedenlerden dolayı yaşadıkları yerleri terk etmiştir (Anonim, 2009b).

Göç ile ilgili bilgiler kapsamlı olarak Genel Nüfus Sayımları’ndan elde edilmektedir. Türkiye’de günümüze kadar 14 Genel Nüfus Sayımı yapılmış ve bunların son dördünde göç ile ilgili bilgiler derlenebilmiştir. 1927 yılında yapılan il nüfus sayımından 1980 yılına kadar göç ile ilgili düzenli bilgiler elde edilememiştir. Ancak, bu dönemler arasında yapılan nüfus sayımlarında, köy ve kent nüfus oranları

¹ Kırsal bölgeler içerisinde en önemli yerleşim yeri olan köyler ön plana çıkmakta ve bu anlamda ifade edilmiştir. Ancak kırsal bölgeler içerisinde ilçe ve bucaklarında olduğu söylenebilir.

ve sayıları tespit edilmiş ve nüfustaki değişimin en önemli nedeni göç olarak belirlenmiştir.

Türkiye’de 1950’li yıllardan sonra sanayileşme sürecine paralel olarak ulaşım imkânlarının da gelişmesiyle, köylerdeki nüfus çözülmeye ve kentlere doğru akın etmeye başlamıştır. Yerleşim yerleri arasındaki göç şehirden şehre, köyden şehre, şehirden köye ve köyden köye göç başlıkları altında toplanmıştır (Anonim, 2009b).

Tablo 2’de yerleşim yerleri arasında göç eden nüfus ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Tablo 2. Yerleşim Yerleri Arasında Göç Eden Nüfusun Oranı (%)

Yerleşim Yerleri	1975–1980 (%)	1980–1985 (%)	1985–1990 (%)	1995–2000 (%)
Kentten-Kente	48,90	56,18	62,18	57,80
Köyden-Kente	17,02	22,53	17,95	17,46
Kentten-Köye	19,33	12,84	12,60	20,06
Köyden-Köye	14,75	8,45	7,27	4,68
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00

Kaynak: Anonim (2009b).

1995–2000 döneminde göç ile ilgili en önemli değişimlerden birisi de kentten köye olan göçlerde meydana gelen değişimdir. Bu dönemde nüfusun %20,06’sı yani 1342518 kişi kentten köye çeşitli nedenlerden dolayı göç etmiştir. Böylece bir önceki döneme göre bu sayı yaklaşık olarak iki kat artma göstermiştir (Tablo 2).

1995–2000 döneminde bölgeler arasındaki göç incelendiğinde; Net Göç Hızı (NGH) Orta Anadolu’da -%24,90, Batı Karadeniz’de -%50,80, Doğu Karadeniz’de -%26,10, Kuzeydoğu Anadolu’da -%49,80, Ortadoğu Anadolu’da -%33,40, G. Doğu Anadolu’da -%36,20 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemlerde ise Türkiye’nin diğer bölgelerinde NGH pozitif olarak gerçekleşmiştir (Anonim, 2009b). Türkiye’de bölgeler arasındaki göç incelendiğinde; doğu, güneydoğu ve Karadeniz bölgelerinden batı bölgelerine doğru göçlerin yaşandığı ortaya çıkacaktır.

3. Kentten Köye Göçün Nedenleri

Köyden kente göçün nedenleri çeşitli şekillerde ifade edilmektedir. Ancak en genel ifade ile sanayileşme sürecinin sosyolojik ve ekonomik bir yansıması şeklinde açıklanabilmektedir (Zhang ve Song, 2003). Bu süreç, köylerin içinde bulunduğu kırsal bölgelerdeki tarıma dayalı ekonomik ve sosyal yapının beraberinde getirmiş olduğu sorunların açığa çıkmasıyla gelişmiştir. Bu faktörler itici faktörleri oluştururken, kentsel bölgelerdeki ekonomik canlılıklar da çekici faktörleri oluşturmaktadır (Çelik 2006; Şimşek ve Gürler 1994).

Kentten köye göçün nedenleri tartışılmadan önce şu tespit yerinde olacaktır: Kentten köye göçün temel nedeni köyden kente göçün yarattığı kentsel sorunlar mıdır? Bu sorunun tespiti, kentten köye göç ile köyden kente göç arasında bir sebep-sonuç ilişkisine dayanmaktadır. Bu ilişki Tablo 4’de açıklanabilir.

Tablo 3. Köyden Kente ve Kentten Köye Göçlerin Sebep-Sonuç İlişkisi

Göç şekli	Neden	Süreç	Sonuç
Köyden kente göç	Köylerdeki itici faktörler ve sanayileşme süreci	Kentlerdeki sosyo-ekonomik canlanmalar ve itici faktörler	Çarpık kentleşme ve beraberinde getirdiği sorunlar.
Kentten köye göç	Köyden kente yoğun ve kontrolsüz göçler	Çarpık kentleşme	Kentlerin köyleşmesi

1950’li yıllarda başlayan köyden kente göçlerin yarattığı sorunlar, 1970’lerden sonra birikmeye başlamış ve sonraki yıllarda aşağıdaki gelişmelerin kentsel bölgelerde oluşmasına neden olmuştur (Kaygalak, 2006; Gürbüz, 2007; İçli, 1998):

- Yoğun nüfus baskısı ve çarpık kentleşme,
- Gecekondulaşma,
- Hırsızlık, gasp, anarşi ve diğer adli ve toplumsal sorunlar,
- İşsizlik,
- Yabancılaşma,
- Kültür çatışması,

Yıllar itibarı ile kentler, köyden kente göç edenleri kendi bünyesinde sindiremeden, yeni göç dalgaları ile karşılaşmışlardır. Göçler sonucu varoşların oluşması ve bu bölgelerde yeni ve çarpık kentler meydana gelmiştir. İşte bu noktada; kentsel yapı kendi içerisindeki fazlalıkları geri itmeye veya bu fazlalıkların olumsuz etkilediği diğer kentlileri arayış içerisinde sürüklemiştir. Bunun sonucunda süratle kentsel bölgelerdeki çekici faktörler, itici faktör haline dönüşmeye başlamıştır. Bu arada azalan nüfus, kırsal bölgelerde ekonomik bölüşümdeki payın artmasına ve yeni fırsatların doğmasına neden olmuştur (Güreşçi ve Yurttaş, 2008). Köylerin sosyo-ekonomik (ulaşım, kamu hizmetleri vs) dönüşümü de köyler için yeni çekim alanlarının oluşmasına neden olmuştur.

Tarım politikaları, kentleşme ve göç arasında doğrudan ve dolaylı birçok ilişki kurulabilir. Tarım politikasının makro düzeydeki en önemli hedeflerinden birisi de tarımsal nüfusu azaltmaktır. Bu açıdan konuya bakıldığında, azalan nüfusun kentlere yöneleceği ve kentleşme olgusunu arttırabileceği gerçeği ön plana çıkmaktadır. Ancak nüfus hareketinin kentlere doğru yönelmesi altyapısı hazır olmayan birçok kentte çarpık kentleşmenin yaratacağı yeni sorunları oluşturabilecektir (Karatekin, 2001; Özdemir ve Taşçı, 2008).

Kentten köye göçün nedenleri, itici ve çekici güçler olarak nitelendirilmiş ve bu nitelendirme konunun daha iyi açıklanmasına neden olmuştur. Tarih boyunca açlık, bunalım ve felaket durumlarında, bazı kentlerin nüfuslarının azaldığı bilinmektedir. Örneğin Rusya’da 1917’den 1927’ye kadar kentlerden yoğun bir şekilde köylere doğru bir göç yaşanmıştır (Tezcan, 2009).

3.1. Kentin iticiliği

Kentlerin iticiliği, köyden kente göçlerin bir sonucu olan kentleşme süreci ile açıklanabilmektedir. Kırsaldan göç sonucu, kentlerde yoğun nüfus baskısı, çeşitli toplumsal ve ekonomik sorunları da beraberinde getirmiştir (Yenigül, 2005). Kentleşmenin yarattığı sorunlar, köyden kente göç sonucu oluştuğu ve özellikle

gelişmekte olan ülkelerde, bu durumda olan kentlerin sayısının giderek arttığı bilinen bir gerçektir (Beauchemin ve Schoumaker 2005, Andersen 2002, Zhang ve Song 2003).

Kentlerde oluşan ve gelişen itici faktörlerin etkinliği, son yıllarda kentten köye göçlerinde artmasına neden olmuştur. Özellikle kırsaldan kente göç eden birçok aile veya kişinin kentlerde zor yaşam koşullarına sahip olduğu, yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur. Aslan ve Boz (2004) çalışmalarında, kırsal alandan kente göç eden ailelerin %19,3'ünün geldikleri yerlere geri dönmek istediklerini ve %18,7'sinin ise bu konuda kararsız olduğunu tespit etmişlerdir. Yine Gürbüz (2007), Yüreğir'e göç edenlerin sosyo-ekonomik özellikleri ve kentleşme sürecindeki değişimlerini incelediği çalışmasında, Yüreğir'e göç edenlerin %86,6'sının kırsal kökenli olduğunu tespit etmiştir. Söz konusu bu kişilerin kentleşme sürecinde, iş ve ev bulma sorunu ve geçim sorunlarının olduğunu tespit etmiştir. Pazarlıoğlu (2007) İzmir iline göç edenlerin %60'ının beklentilerini gerçekleştiremediklerini tespit etmiştir. Söz konusu bu ve benzeri yapılan çalışmalarda, kentlerde özellikle kırsal kökenliler için itici faktörlerin her geçen gün belirginleştiği söylenebilir.

3.2. Köylerin çekiciliği

Köyden kente göç sonucu, bu bölgelerde nüfusun azalması ile birlikte aşağıdaki değişimlerin köylerde olduğu ve kentten köye göç için çekici faktörlere neden olduğu söylenebilir:

a) Tarımsal alandaki değişim:

- Hane başına düşen işlenebilir arazi miktarı artmıştır.
- Hayvan başına düşen çayır-mera arazisi miktarı artmıştır.
- Su kaynaklarından daha fazla istifade edilmiştir.
- Tarımsal alet ve makinelerin kullanım verimliliği artmıştır.
- Kiracılık sisteminde çiftçinin ödediği bedel miktarı azalmıştır.

Yukarıda ifade edilen değişimlerin olduğunu Güreşçi ve Yurttaş (2008b) çalışmalarında bir bölgeye uyarlayarak olduğunu ortaya koymuşlar ve bu değişimlerin köyde kalanlar için yeni fırsatları doğurabileceğini tespit etmişlerdir. Bu ve benzeri değişimlerin köyle bağını koparmayan kentte yaşayan köy kökenliler içinde bir çekiciliğe neden olabileceği bir gerçektir.

b) Tarımsal destekleme politikalarında değişim:

Türkiye'de geçmiş yıllarla mukayese edildiğinde tarımsal desteklemelerin miktar ve çeşidinde birçok değişim meydana gelmiştir. Bunlardan bazıları; Doğrudan Gelir Desteği (DGD), mazot desteği, gübre desteği, fark ödemesi desteklemeleri, hayvancılık desteklemeleri, kırsal kalkınma destekleri, telafi edici desteklemeler, arge desteklemeleridir (Anonim, 2009c). Bu desteklemelerin köylerde yaşayan ve esas mesleği tarım olan aileleri olumlu etkileyebileceği söylenebilir.

c) Tarımsal pazarlama sistemindeki değişim:

Tarımsal ürünlerin pazarlanmasında modern yol ve araçların kullanılması özellikle canlı hayvan pazarlanmasında, fire kaybını en aza indirmektedir. Yol müddeti ve uzunluğunun nakliyyede fire kaybına neden olduğu ve bunun da pazarlama değerini düşürdüğü bilinen bir gerçektir (Gülten, 1985). Yine hayvan ıslahı çalışmaları da ürünün pazarlama değerini arttırmakta, Türkiye'de son yıllarda ıslah çalışmalarının

yaygınlaşması bu değeri arttıran bir faktör olarak gelişmektedir. 2005–2010 yıllarını kapsayan Erzurum İli Büyükbaş Hayvan Islahı Projesi gibi projelerin hayata geçirilmesi, verim değeri yüksek hayvan ırklarının ıslahını öngörülmekte ve sayısını arttırmayı hedeflemektedir (Anonim, 2008).

Yukarıda ifade edilen çalışmaların köylerde tarımsal faaliyetleri yapanlar için olumlu sonuçlar doğurabileceği ve dolaylı olarak köyden kente göçü önleyebileceği bir gerçektir. Bu çalışmaların ayrıca kente göç eden ve köylerine geri dönmek isteyenler için bir cazibe faktörü oluşturabileceği beklenen bir hedeftir.

Kentten köye göç edenlerin, özellikle kurbanlık hayvan ihtiyaçlarını, köydeki hemşehri veya akrabalarından satın almayı tercih etmesi bu bölgelerde ekonomik bir canlılığa neden olduğu ve kentte yaşayan köy kökenlileri de etkilediği, hatta geri dönüşler için bir umut doğurabileceği söylenebilir.

İlkel pazarlama metotları ile cambazların fiyat ve ödeme garantisi vermeden yapmış olduğu ürün alımları yerine, kurumsal bir yapı içerisinde tarımsal ürün alımlarının yapılması da tarımsal ürünlerin pazarlama sistemine yeni bir ivme kazandırmaktadır.

d) Köylerde kitle iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşması:

Bu durum, köyleri kentlere yaklaştırmakta ve yaşam kalitesini olumlu yönde etkilemektedir. Kentten köye göçü tetikleyen en önemli faktörlerden birisinin de köy-kent farklılığının azaltılması olduğu unutulmaması gereken bir gerçektir.

e) Köylülük düşüncesinin muhafazakâr bir yapıdan yenilikçi bir yapıya kavuşması: Yurttaş vd. (1998) köylülük alt kültürü öğelerini Everett M.Rogers’in on başlıkta topladığını, bunlar arasında, yeniliklere açık olmama ve düşük beklenti düzeyine sahip olmanın da olduğunu ifade ettiğini tespit etmişlerdir. Bu özelliklerin son zamanlarda köylülerin kendi yarattıkları dünyanın dışına çıkması ile değiştiği gözlenmektedir. Bu değişimin, köylerdeki toplumsal yapıyı da değiştirebileceği ve feodal düzenini ortadan kaldırmaya neden olacağı söylenebilir. Çünkü köyden göç etme nedenlerinin bazılarının da bu yapıdan kaynaklanan kan davası, evlilik ve feodal baskı olduğu da çeşitli çalışmalarda ortaya konulmuştur (Karagölge ve Peker, 2000).

Kentsel alanda ekonomik, sosyal ve kültürel doygunluğa erişemeyen köy kökenliler bu değişimleri yakından takip etmektedirler. Söz konusu bu değişimleri, kentlerin itici faktörleri karşısında birer çekici faktör haline dönüştürmeye başlamaları ve kentten köye doğru bir hareketliliğe neden olacağı beklenmelidir.

Köylerdeki çekiciliği algılayabilen bir kesim de, kentsel alanda ekonomik doygunluğa eren ancak sosyal ve kültürel doygunluğa eremeyenlerdir. Bunlar, kentli kimliği olan veya köyden kente göç edip ekonomik sorunları olmayanlardır. Bu kişiler tatil, gezi veya dinlenmek için köylere yılın belirli bir döneminde gelmeyi tercih etmektedirler. Bunları Tezcan (2009) bağ evlerine, denize, yazlığa veya özlüklerini gidermek için yılın belirli mevsiminde özellikle yaz aylarında köylerine geldiklerini ifade etmiştir. Böylesine bir nüfus hareketliliği, köylerin kış ve yaz aylarındaki nüfuslarını önemli ölçüde değiştirmektedir. Türkiye’de özellikle, Erzurum, Kars, Ardahan gibi doğu illerinde bu tür hareketlilik yaz aylarında yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Aktaş vd. (2006), İstanbul’da bulunan hemşehri derneklerinin sayısının toplam 3 657 olduğunu ve bu derneklerin kırsal alanla ilgili

yaptığı yatırım ve faaliyetlerinin son yıllarda dikkat çektiğini tespit etmişlerdir. Bu faaliyetleri, kentteki ekonomik doygunluğa erenlerin gerçekleştirdiği de unutulmaması gereken bir gerçektir.

Son yıllarda, özellikle Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde bazı illerde, yaz aylarında düzenlenen festivaller ve şenliklerde kentte yaşayan köy kökenlileri bu bölgelere çekmektedir. Ovit Yayla Şenlikleri, Kafkasör Festivali, Kalender Festivali, Kop Festivali vs. bunlardan bazılarıdır.

f) Kırsal alana yapılan baraj, gölet, sulama altyapıları ve diğer kamu yatırımları: Bu yatırımların zaten öncelikli hedefleri arasında, köyden kente göçü önlemek ve buralarda yaşayan insanların yaşam seviyelerini yükseltmek olduğu belirlenmiştir. Akış ve Akkuş (2007) GAP Projesinin azda olsa Ş.Urfa'da tersine göçe neden olduğunu ileri sürmüşlerdir. Benzer şekilde, Tunceli İli Ovacık ve Hozat İlçelerinde geriye göç sürecine ilişkin araştırmada konu sosyal ve ekonomik yönlerden ele alınmıştır (Çelik vd. 2009). Güreşçi, (2008) Türkiye'de sulama yapan tarımsal işletmelerin sayısı ve sulama yapılan alanlar ile köyden kente göç arasında bir ilişkiyi ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra kırsal bölgelerde kırsal sanayinin gelişmesi de köylerden göçü önleyecek birer araç olarak ön plana çıkmaktadır (Şimşek ve Gürler, 1994).

Bu ve benzeri faaliyetlerin kırsal bölgelerde geliştirilmesinde girişimcilere önemli rol düşmektedir. Geri kalmış bölgelerdeki küçük teşebbüsler ve girişimciler köyleri çekici hale getirmektedir (Woodruff ve Zerlena, 2007). Köy kökenli kentli girişimcilerin kırsal bölgelere yatırım yapmaları, bu bölgelerde yeni istihdam sahalarına neden olmaktadır.

Türkiye'de kentten köye göçler sistematik olarak incelendiğinde, sürekli ve geçici göçler şeklinde bir yaklaşım da ön plana çıkmaktadır (Tezcan, 2009). Bu yaklaşım, kentten köye göçlerin yılın her döneminde dinamik karakterli bir yapıda olduğunu göstermektedir.

4. Sonuç

Türkiye'de özellikle 1950'li yıllarda başlayan ekonomik kalkınma çabaları, beraberinde toplumsal hareketliliği de getirmiştir. Bu hareketlilik, bireylerde yaşam yerini tercih etme ve sonuçta sosyal tabakadaki yerinin de değişmesine neden olmuştur. Türkiye'nin ekonomik-sosyal ve kültürel değişiminin en önemli nedenlerinden birisi de köyden kente olan göçlerdir. Bu göçler sonucu köylerdeki nüfus fazlalığının önemli bir kısmı kentlere doğru kaymıştır. Ancak söz konusu bu nüfus kentlerde zamanla giderek daha da çoğalmış ve beraberinde kırsal kökenli kentsel sorunları da getirmiştir. Özellikle kentsel bölgelerde suç oranının artması ve varoşlarda oluşan kimlik arayışı ve bunalımları Türkiye'nin göç gerçeğinin bir sonucu ve ürünüdür. Sonuçta kentsel bölgelerde yaşayan köy kökenlilerin tekrar köylerine geri dönmelerine veya bu eğilim içerisine girmelerine neden olmuştur. Kentsel altyapının fazla olan nüfusu sindiremeden geri çıkarması, köylerin öneminin bir kez daha ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bireylerin diledikleri yerde yaşama özgürlükleri, başkalarının ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarına ortak olmadan geliştirilerek devam ettirilmesi ile mümkün olacaktır. Bunun ise kentsel ve kırsal bölgelerin dengeli kalkındırılması ve çok yönlü yaklaşımlarla (ekonomik-sosyal ve kültürel) başarılabileceği gerçeği unutulmamalıdır. Aksi halde Türkiye'nin

toplumsal bir kimlik bunalımının yarattığı yeni çıkmazlara girmesi kaçınılmaz olacaktır.

Referanslar

- AKTAŞ, E., AKA, A., DEMİR, M.C., (2006). Türkiye’de hemşeri dernekleri ve kırsal dönüşüm. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 12(2). 51–58.ss.
- AKIŞ, A. AKKUŞ, A., (2007). Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin (GAP) Şanlıurfa’daki göçe etkisi. Erişim adresi: <http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makalele> [Erişim tarihi: 26.01.2009].
- ANDERSEN, E. L., (2002). Rural-Urban migration in Bolivia : Advantages and disadvantages. Poverty Impacts of Migroeconomic Reforms. Part of Research Project on Stabilization and Structural Adjustment Programs in Bolivia, Institution International de conomia Empresa and The Kiel Institute.
- ANONİM., (2008). Erzurum İli Büyükbaş Hayvan Islahı Projesi. Erişim adresi: <http://www.erkurum-tarim.gov.tr/st_tan.htm>. [Erişim Tarihi: 2.06.2008].
- ANONİM., (2009a). 8. V Yıllık Kalkınma Planı. Nüfus, Demografi Yapısı, Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Erişim adresi: <www.dpt.gov.tr> [erişim Tarihi: 20.01.2009].
- ANONİM., (2009b). TÜİK Göç İstatistikleri. Erişim adresi: <www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/goc/goc.html>. (Erişim Tarihi: 02.01.2009).
- ANONİM., (2009c). Tarımsal Ürün Desteklemeleri. Erişim adresi: <<http://www.tugem.gov.tr/tugemweb/>> [Erişim Tarihi: 12.01.2009].
- ANONYMOUS., (2001). Handbook in Economics 18. Handbook of Agricultural Economic. Value 1A, Human Capital: Migration and Rural Population Change 741 p, 457 -503.ss.
- ASLAN, M., BOZ, İ., (2004). Kırsal alandan kentlere göçü etkileyen faktörler: Adana örneği. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, Tokat.
- BEAUCHEMIN, C., SCHOUMAKER, B., (2005). Migration to cities in Burkina Faso : Does the level of development in sending areas matter?. *World Development*, Vol. 33 (7). 1129–1152.ss.
- BILSBORROW, E.R., (2002). Migration, Population Change and The Rural Environment. ECSP Reports, Issue 8. 69–94.ss.
- ÇELİK, F., (2006). İç göçlerin itici ve çekici güçler yaklaşımı ile analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27, 149–170.ss.
- ÇELİK, B., GÜLÇUBUK, B., AKER, A.T., (2009). Ovacık ve Hozat İlçelerinde geriye göç sürecine ilişkin araştırma. Erişim adresi: <<http://www.uyd.org.tr/s6.pdf>> [Erişim Tarihi: 23.01.2009].
- GÜLTEN, Ş., (1985). *Tarımsal Pazarlama*. Atatürk Üniversitesi yayınları No: 631. Erzurum.
- GÜRBÜZ, M., (2007). Yüreğir’e göç eden nüfusun sosyo-ekonomik özellikleri ve şehirleşme sürecindeki değişimi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, 15. 1-12.ss.
- GÜREŞCİ, E., (2008). Türkiye’de köyden kente göç ile sulama yapan tarımsal işletme sayısı ve sulanan arazi miktarı arasındaki ilişki. Sulama-Tuzlanma Toplantısı, 12-13 Haziran, Ş.Urfa.
- GÜREŞCİ, E., YURTTAŞ, Z., (2008). Kırsal göçün nedenleri ve tarıma etkileri üzerine bir araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 14(2):47–54.ss.
- HAAS, H., (2006). Migration, remittances and regional development in Souther Morocco. *Geoforum*, (37), 565–580.ss.

- İÇLİ, G., (1998). Denizli iline göç eden ailelerin eğitime bakış açıları. 4. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu 15–16 Ekim, Denizli.
- KARAGÖLGE, C., PEKER, K., (2000). Erzurum ilinden kırsal kesime göç ve tarım işletmeleri üzerine etkileri. IV. Tarım Ekonomisi Kongresi, Tekirdağ.
- KARATEKİN, Z., (2001). Diyarbakır İli-Kentleşme ve Göç. Türkiye Mühendislik Haberleri, Sayı:412/2.
- KAYGALAK, İ., (2006). İzmir Karşıyaka-Çiğli Periferisinde göçün sosyo-ekonomik boyutları. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15. 87–103.ss.
- LU, Z., SONG, S., (2006). Rural – urban migration and wage determination : The case of Tianjin, China. *China Economic Review*, (17). 337 – 345.ss.
- ÖZDEMİR, A., TAŞCI, H., (2008). Kentleşme ve Kentsel İstihdam, Ekonomik Büyüme İçin Önemli Bir Potansiyel midir? Maliye Dergisi, Sayı:155.
- PAZARLIOĞLU, V., (2007). İzmir örneğinde iç göçün ekonometrik analizi. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(1).
- SOYSAL, M., KANTAR, M., YALÇIN, A., (1998). Köyden kente göç olgusu ve göçün toplumsal yapıda meydana getirdiği değişimler: Adana ili (Yüreğir ovası) köyleri ve Anadolu Mahallesi örneği. Türkiye 3. Tarım Ekonomisi Kongresi, Ankara.
- ŞİMŞEK, E., GÜRLER, Z., (1994). Kırdan kente göç olgusu ve kırsal sanayi. Türkiye 1. Tarım Ekonomisi Kongresi, İzmir.
- TEZCAN, M. (2009). Kentten köye göç. Erişim adresi: <<http://www.education.ankara.edu.tr/ebfdergi/pdfler/1989-22-1/37-42.pdf>>. [Erişim Tarihi: 27.01.2009].
- WOODRUFF, C., ZENTENO., (2007). Migration networks and microenterprises in Mexico. *Journal of Development Economics*, (82). 509 – 528.ss.
- YAVUZ, F., AKSOY, A., TOPÇU, Y., EREM, T., (2004). Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde kırsal alandan göç etme eğilimini etkileyen faktörlerin analizi. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, Tokat.
- YENİGÜL, S.B., (2005). Göçün kent mekanı üzerine etkileri. *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 18 (2). 273–288.ss.
- YURTTAŞ, Z. YAVUZ, F., ATSAN, T., (1998). *Köy Sosyolojisi*. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Yayınları No: 205, 53 s, Erzurum.
- ZHANG, K. H., SONG, S., (2003). Rural-urban migration and urbanization in China : Evidence from time – series and cross – section analyses. *China Economic Review*, (14), 386 – 400.ss.